

2007-II-23. INTERVIU - Eu numeam parteneriatul dintre baltici și mișcarea noastră

„Eu numeam parteneriatul dintre baltici și mișcarea noastră 3 plus 1” - Interviu cu Iurie Roșca, președintele PPCD, vicepreședinte al Parlamentului Republicii Moldova. Domnule Iurie Roșca, v-ați întors recent de la Vilnius, capitala Lituaniei, între altele, cu niște distincții de stat. De ce conducerea acestei țări a decis să vă decerneze aceste decorații? „Pentru că apreciază rolul pe care l-am avut în inițierea procesului de recunoaștere a Independenței Lituaniei. Totuși, Moldova a fost mult înaintea altor țări atunci, noi înșine ca fostă republică sovietică aflându-ne în momentul acela (31 mai 1990) în procesul de desprindere de URSS. Aminti că Declarația de Suveranitate a fost adoptată la 23 iunie 1990, ceea ce însemna atunci o formă intermediară, o primă fază juridică de desprindere de Moscova, urmată tocmai la un an și ceva de Declarația de Independență din 27 august 1991. Deci, atunci când încă nu eram o suverană și nici o independentă, Sovietul Suprem al RSSM, în noua sa componență de după primele alegeri democratice, a adoptat o hotărâre prin care a recunoscut Independența Lituaniei, adoptată la 11 martie a aceluiași an. Eu nu am fost deputat în primul Legislativ, dar, datorită relațiilor mele cu lituanienii și prin ceea ce am putut face în acele zile, mi-am adus și eu contribuția la această decizie istorică. Am vrea să remarc rolul lui Valeriu Matei, care la acea dată era membru al Prezidiului Sovietului Suprem și președinte de comisie, ca și al lui Mihai Ghimpu, deputat și el, al lui Ion Hadârcă, prim-vicepreședinte al legislativului, care au știut cum să influențeze deputații de atunci, astfel încât, în sfârșit să dispunem de o majoritate, să poată fi promovată această decizie. Mircea Snegur, care era la acea dată președinte al forului legiuitor, a avut și dănsul meritul de a promova și de a supune votului hotărârea respectivă. „Cu unii menționați mai sus între timp v-ați despărțit, ați avut și conflicte?” E adevărat, dar asta s-a întâmplat peste tot după declararea Independenței, inclusiv la Vilnius. Acolo, cei din Sąjūdis-ul de atunci, care, de altfel, a fost fondat în aceeași zi cu Mișcarea democratică de la noi, la 3 iunie 1988, astăzi sunt care în partidul lui Brazauskas (ex-comunist), care la liberali, care la social-democrați. Vitautas Landsbergis, ex-președintele Lituaniei, de pildă, azi e membru al Partidului Conservator, condus de liderul opoziției, prietenul meu, Andrius Kubilius, fostul șef al statului lituanian fiind și deputat în Parlamentul European. Dar că între timp s-au mai produs și părușii între noi, păși unde s-a văzut politică în sfârșit a ceva. Cred, însă, că e de datoria mea să mărturisesc lucrurile așa cum au fost. „Și ce ar mai fi de amintit despre acel episod din istoria comună a Moldovei și Lituaniei?” Multe sunt de zis. Ar fi de scris o carte despre asta, dar poate peste niște zeci de ani. Până atunci, însă, să vă dau câteva elemente importante. Primul lituanian pe care l-am întâlnit a fost Albinas Januška. În august 1988, la Leningrad, unde eram cu Mihai Ghimpu, la una din primele întruniri ale mișcărilor și grupurilor democratice din tot imperiul. De altfel, am stat câteva zile în gazdă la Dumitru Moldovanu, un mare patriot, care a fost nevoit să se stabilească acolo, fiind persecutat la băștină pentru vederi naționaliste și antisovietice. (În primele zile ale lui noiembrie 1990, Dumitru Moldovanu a fost ucis în plină zi cu două lovituri de cuțit în inimă, de faț fiind și doi nepoți de-ai lui. Ucigașii n-au mai fost găsiți. Ca, de altfel, și cei care l-au omorât pe Valentin Ciobanu, președintele filialei noastre de la Botanica, în toamna lui 1998, cu trei lovituri de rang în cap, în momentul când încerca să deschidă ușa de la intrarea în locuința sa.) Deci, eram la Leningrad, în august 1988. Urma să aibă loc reuniunea grupurilor democratice din toată URSS. Dar autoritățile ne-au interzis să ne adunăm în oraș, obținerea unei săli devenise imposibilă și riscantă. Atunci, organizatorii, un grup de intelectuali, care ne-au întâlnit într-un apartament de pe str. Lugovskaya, ne-au spus să ne deplasăm a doua zi la o oră anumită cu trenul (electrică) undeva în afara orașului, ca și cum la vilă, la grădina, acolo fiind loturile orășenilor. Am petrecut o seară de taină în discuții nestăruite cu Dumitru Moldovanu la el acasă, eu și Mihai Ghimpu povestindu-i despre cum e cu mișcarea noastră la Chișinău, el dându-ne o serie de tipărituri „samizdat”, unele încă de pe vremea lui Brejnev. A doua zi dimineață, am mers doi la gară și am luat trenul indicat. Ne-am așezat în vagon, vorbeam între noi românește, în faț stând un băiat cam de vârstă noastră. Parcă asculta ce vorbim. La un moment dat ne-a întrebat: „A vâ otkuda?” (De unde sunteți?) „Moldavia”, - am răspuns. „A” „a”, face tăcerea. Pauză. Se uită prin păruși, după care deschide geanta sport și ne întinde pe furiș un ziar. Era primul număr al buletinului de știri al Mișcării democratice Sąjūdis, versiunea rusă. Omul din fața noastră era Albinas Januška, militant ca și noi pentru libertate. Într-un timp, dănsul a membrat

cariera de diplomat, a fost până recent viceministru de Externe, acum e consilier al primului ministru. Tot în acea perioadă l-am cunoscut pe Victor Balmuș, devenit în Lituania Balmušas, după obiceiul locului, fiul lui Gheorghe Balmuș și al lui Balmuș, nepotul după frate al lui Pavel Balmuș, istoricul literar. Familia Balmuș vine și ea ca și a mea din Telenești, iar când eram copii, mama ne ducea la pediatrul Iulia Balmuș, în orașelul unde m-am născut. Acest Victor s-a însurat cu o lituaniancă și a învățat limba lituaniană de adopție. El a fost persoana-cheie în relația noastră cu lituanienii. Acolo am tipărit în condiții de clandestinitate primele numere ale buletinului informativ al Mișcării noastre „Deșteptarea”, machetele fiind transportate cu avionul, iar tirajele aduse cu mașinile. Tot acolo am făcut și abilitări cu tricolorul nostru, și cele cu 23 august și șarma ghimpată, și insigne, pe care le distribuim apoi la întrunirile noastre publice. Apropo, cel care coordona toată activitatea cu tipăriturile clandestine, „regele Samizdat-ului” acelei perioade, era Petras Vaitiekunas, azi ministru de Externe al Lituaniei. La el se tipăreau foi volante și broșuri pentru Kazahstan, peninsula Taimăr, insula Sahalin, nu doar pentru partea europeană a imperiului. Cei care veneau pe la mitingurile noastre de la Teatrul de Vară poate și-l amintesc pe ochelariștii care vorbeau din scenă domol, dar ferm despre Pactul Ribbentrop-Molotov, imperiu și libertate. Kaghebiștii de atunci îți în minte sigur. Asta deoarece după ce i-am petrecut la aeroport pe el și pe Victor Balmuș, dincolo de zona de control a biletelor, doi tovarășii în civil au avut cu ei o discuție profilactică, plină de amenințări. Cei doi au fost somați să nu mai vină în Moldova, altfel riscă să nu se mai întoarcă în Lituania. Amenințările de serviciu erau Siberia, pușcăria sau perspectiva de a suporta pedeapsa capitală pentru trădare de țară. Ce noroc și am fost, totuși, că Perestroika s-a terminat cu bine! De altfel, iarna trecută am fost la o conferință internațională la Vilnius, am intrat pe la Petras. Mare mi-a fost mirarea să văd la el acasă un catalog în care el îți făcea în acea vreme notițe despre toate tipăririle, indicând tirajele, responsabilii etc. Totul pus la punct nemăștept. Am învățat atunci împreună ceva conspirație, am riscat împreună cu plăcere, cu satisfacția generației de rebeli deci și să afirm libertatea și imperiu. Așadar, Perestroika lui Gorbaciov pentru noi a fost o oportunitate de care am uzat din plin. Am reținut din acele vremuri fraza „milu Lietuva!” imprimată pe insigne și tricouri, rostită ca o rugăciune de lituanieni. Adică, „iubesc Lituania!”. Iată crezul formulat scurt și asumat din plin de luptătorii contra ocupației și anexiunii sovietice din această mică republică baltică, ajunsă în fruntea mișcării de eliberare națională, democratice și pașnice din acele timpuri. Zic și eu, cum au mai spus-o atunci cu astfel de ocazii: „Azi eu am fost acolo”. „Vorbiți despre trecut cu atâta patimă de parcă l-ați trăit acum o mie de ani?” „A, nu, e chiar foarte recent, atât de recent încât nici nu am reușit să mă întorc”. Atâtă doar că privind în urmă, noi putem spune liniștit că avem trecutul nostru, avem morții noștri, avem frământările, riscurile și izbăvirile noastre pe care ni le asumăm din plin. Doar aș vrea să aibă sens și gust pentru noi. „Azi totuși, cum anume Moldova a reușit să fie prima între republicile-surori care a recunoscut Lituania, și nu Letonia sau Estonia, și zicem, nu Georgia sau Armenia, în ultima câștigând atunci, în 1990, alegerile cu un scor zdrobitor Mișcarea Panarmenească (Armeanskoie Obăcenaționalioe Dvijenie)?” „Aș vrea să-ți mărturisesc că noi ne-am dovedit a fi mai operativi. Asta, în primul rând, datorită relațiilor perfecte, rodite zilnic, pe parcursul a doi ani de activitate comună. Apoi, în acel moment, toată lumea „bună”, eternii rezonabili care nu creează, ci doar consumă, deseori inconștient, istoria, îți privea pe baltici în general și pe lituanieni în special ca pe niște nesălbuiți, niște nebuni, sinucigași etc. Iată noi, moldovenii, ne-am dovedit a fi la fel de nebuni ca ei, nebuni întru setea de libertate, aș vrea cum sunt nebunii întru Hristos. Printre cei pe care trebuie să-ți pomenesc drept coautori ai actului de recunoaștere a Independenței Lituaniei de către Moldova sunt și doi buni prieteni de-ai mei, Laima Liucija Andrikiene (azi deputat în Parlamentul European din partea conservatorilor și membru al Grupului PPE) și Vidmantas Ziemelis (azi deputat în Seimul Lituaniei, membru al Comisiei Juridice). Anume ei au făcut drumul între Vilnius și Chișinău de mai multe ori în acea primăvară fierbinte, cu ei am redactat ciorna documentului votat apoi de Legislativul de la Chișinău. Pe Vidmantas l-am întâlnit acum la Vilnius, iar Laima a vizitat de câteva ori Chișinăul în ultimii doi ani. Aici nu mă pot abține de la o mărturisire. Acum vreo doi ani, în fostul Legislativ, prin 2004, eram la Bruxelles împreună cu Victor Stepaniuc și Dumitru Braghici la Ședința Comitetului de Cooperare RM-UE. În timpul Ședinței intră cineva în scenă și se așează undeva în stânga mea. Cere cuvântul. Mă gândeam în acel moment la ce urma să spun și inițial nu eram foarte atent, dar imediat m-am concentrat atunci când am auzit că doamna care vorbea se referea la ceva care până mi era cunoscut. Ea a zis că acum niște ani undeva în alt colț al URSS a fost cineva care a depus eforturi să recunoască țara sa aflată sub o presiune teribilă a Moscovei, iar unul dintre acești oameni este aici, în această sală, alături. Vorbea în engleză. His name is Iurie Roșca, a adăugat ea. Mi-a mulțumit de la microfon, public, a întors fața către mine și mi-a zis

rusește: „Zdravstvi, lura.“. Abia atunci am recunoscut-o. Era Laima. Nu o mai văzusem din primăvara lui 1990. Cred că am lăfcrimat amândoi, așă, pe furiș. Între timp și țara mea devenise independentă, iar țara lor deja ajunsese în NATO și UE. „Dacă a venit vorba, de ce totuși balticii au reușit și noi nu? De ce ei astăzi ei sunt dincolo, iar noi dincoace de gard? De obicei comentariile la acest subiect din ultimii 15 ani se consumă la locul comun potrivit căruia balticii au fost eroici și solidari, iar noi am fost lași și neuniți?“ Aici fără a pune în discuție istoria și geopolitică nu ne putem descurca. Când privește solidaritatea în aleasă în sensul marilor reuniuni publice din perioada Perestroika, să nu uităm că ele aveau loc în toate capitalele republicilor ex-sovietice. Atunci, odată cu liberalizarea dictaturii comuniste, adunările publice însemnau deopotrivă afirmarea libertății și întrunirilor, a celei de exprimare și deopotrivă a pluripartidismului în faza lui incipientă. Mai târziu de la mitinguri și foi volante s-a ajuns la partide politice democratice și ziare independente. De altfel, eu în Lituania am auzit încă atunci gluma „Trei lituanieni, cinci partide“. În Letonia sau Estonia spectrul politic nu e mai puțin fragmentat. Însă unii de la noi care habar nu au despre realitățile politice din cele trei țări baltice și și explică unele dificultăți majore pe care le-am înfruntat noi în ultimii vreo 20 de ani. Nu trebuie să uităm de faptul că Estonia, Letonia și Lituania au fost țări independente, subiecți ai dreptului internațional până la ocupația din 1940. Prin urmare, marile puteri occidentale nu au recunoscut niciodată actul de ocupație și anexiune a acestora, țăările respective având de-a lungul a cincizeci de ani de confurtare între sovietici și occidentali guverne în exil și reprezentanțe diplomatice. A nu se uita că noi am avut o dezavantajul de a fi ocupați, cel puțin înțial, în 1940, parțial, nu integral, România fiind nevoită să cedeze sub amenințarea cu aplicarea forței teritoriile din Răsărit. Totuși, România s-a păstrat ca stat independent și ca subiect de drept internațional, iar semnătura pusă pe Tratatul de Pace de la Paris în 1947, chiar dacă a fost tăcută de un guvern de ocupație, țara fiind invadată de Armata Sovietică, rămasă valabilă și nimeni nu și poate permite luxul să conteste ordinea postbelică. În plus, balticii au avut diaspore puternic organizate în SUA și alte țări vestice, extrem de active, cu influență reală asupra factorilor de decizie occidentali. A fost important și faptul că țările nordice au fost de o solidaritate exemplară cu vecinii săi aflați sub ocupație. Asta în timp ce tot atunci România și-a zăcea sub regimul Ceaușescu. Astfel, odată cu sfârșirea URSS au apărut premisele reale pentru desprinderea balticilor de imperiu. „Așadar, oțetrenul baltic“ l-am pierdut atunci, dintr-un motiv sau altul? „Formula „trei plus unu“ nu a luat foc atunci. Dar să ne întrebăm cum a fost posibil, de pildă, ca armata sovietică să părăsească teritoriile celor trei țări baltice încă acum peste zece ani în timp ce în Moldova și Georgia aceeași armată a protejat separatismul teritorial, inspirat de Moscova, și a purtat, în 1992, război de partea separatiștilor, în scopul menținerii celor două țări sub controlul Rusiei? Să fim de acord că rușii nu și-au retras pezele militare din țările baltice de bună voie, ci sub influența Occidentului, în primul rând a SUA. Oare chiar crede cineva că era atât de greu pentru Moscova să provoace separatismul teritorial și să și pretexeze astfel menținerea prezenței militare în țările baltice? Planul era valabil pentru toate republicile rebele, pentru lituanieni era zona populată de polonezi din preajma Vilniusului, pentru estonieni zona Narvei, populată masiv cu rusofoni, iar de letoni ce să zicem, dacă aceștia abia de rămaseră puțin peste 50 la sută. Bineînțeles, este bine cunoscută și demnă de toată prețuirea conștientă națională viguroasă, caracteristică acestor popoare, în raport cu experimentul identitar tragic, căruia i-am fost supuși noi. Trezește admirație mentalitatea popoarelor nordice, serioase, bine organizate, capabile să creeze instituții puternice și funcționale. Dar fără susținerea puternică a Occidentului Moscova ar fi înnebunat și să cunge curajoasele popoare baltice, așa cum a tăcut-o după război. Imaginați-vă pentru o clipă cum s-ar fi dezvoltat Moldova fără armata de ocupație din Transnistria! „ Slavă Domnului că s-a retras măcar la Nistru! „ Da, slavă Domnului și mulțumim americanilor că și-au îngheșit până acolo. Deci, Moldova fără trupe de ocupație, fără regim separatist ar fi avut un alt ritm de dezvoltare economică, dar și de integrare euroatlantică. Sigur, istoria nu se face cu dacă și nici nu e cazul să ne dedăm unor regrete. Trebuie să privim pozitiv lucrurile. Cert este faptul că cele trei țări baltice sunt niște parteneri strategici de primă importanță, experiența lor este de o valoare excepțională pentru noi. Ne inspirăm de la ei în realizarea reformelor, mizăm pe sprijinul lor în efortul nostru de integrare europeană. Vocea balticilor sună extrem de viguros și credibil la Bruxelles și la Washington. Este extrem de important faptul că Președintele nostru Valdimir Voronin a avut acum aproximativ un an un troneu în toate cele trei capitale baltice, după care au urmat vizitele oficiale ale celor trei președinți la Chișinău. Cooperarea interparlamentară este excelentă. Contactele între guverne, ministerele de externe la fel. Ele trebuie aprofundate pe toate planurile. Moldova are perspectivă ca stat independent, democratic, prosper, unitar și membru al Uniunii Europene. Totul depinde de noi, să și tim să valorificăm oportunitățile, să beneficiem de alianțe și

parteneritate durabile. Azi în definitiv, să fim serioși în raport cu problemele Afrii și mai puțin în raport cu propria persoană. "Totuși acum deja deveniți o persoană cu merite!" "La câtă hula și ocară se varsă peste capul meu zilnic din partea neprietenilor (ca dovadă directă a eficienței noastre politice) nu mai amesc eu în urma unui frumos semn de prețuire din partea prietenilor mei lituanieni. Adresez și pe această cale cuvinte de recunoștință dlui Președintele Valdas Adamkus pentru înalta distincție, ca și Ministerului de Externe al acestei Afrii, care anul trecut mi-a acordat o medalie primită tot acum, cu ocazia vizitei mele la Vilnius. Eu nu sunt decât exponentul unei formațiuni politice, a unui curent de opinie, și dorința mea este să fiu eficient, alături de familia mea politică de acasă și din întreaga Europă, dar și din SUA, și din Mexic, și din Rusia. Noi, democrații, suntem mulți, solidari și fericiți că putem servi o cauză frumoasă. Iar puțină ajung și eu persoană respectabilă, bun de scris memorii mai e mult timp, și mai ales mult de făcut. Veți vedea, foarte repede Moldova va fi și ea în rând cu Afriile baltice, dincolo de gard, în familia națiunilor europene.

NOTĂ: La 16 februarie 2007, la Vilnius, aceeași distincție de stat, Ordinul "Pentru merite fafă de Lituania" "Crucea Comandorului", i-a fost decernat și Vicepreședintele Partidului Popular European, Gunnar Håkmark. Au dialogat: Sergiu Prapor și Igor Burciu